

DÜZ DOKUMALARDA NAZAR İNANCI VE GÖZ MOTİFİ

HEX (THE EVIL EYE) AND EYE MOTIF ON FLAT WEAVINGS

Sema ETİKAN¹, Hande KILIÇARSLAN²

ÖZET

Kilim dokumalar, Anadolu insanının doğum, ölüm, ayrılık, kavuşma, evlenme, doğal afetler gibi günlük yaşantısında yer alan olayları ve bu olaylarla ilgili oluşturduğu inançlarını aktarmanın bir aracı olmuştur. Yaşantısındaki her olayı ve inancını simgeleştiren dokumacı bunu dokumasına yansıtarak kendini ifade etmenin yolunu bulmuştur. Anadolu'da önemli yeri olan inançlardan birisi de nazar inancıdır. Bir kimsenin kin, nefret ya da kıskançlık dolu bakışından doğan kötü sonuçların hepsine birden halk arasında 'nazar değmek' adı verilmektedir. Yaşanan felaketlerin, başa gelen kötü olayların açıkça sebebi olarak görülen nazarın güzel ve iyi olan her şeye değeceği düşünülmektedir. Bu nedenle nazardan korunmak için nazarlık adı verilen birçok nesne geliştirilmiş, dokumalarda da bu amaçla pıtrak, muska, çengel vb. gibi simgeler kullanılmıştır. Bu simgelerden en önemlisi de "göz" dür. İnanışa göre, nazara yani göz değmeye karşı korunmanın en kolay şekli "göz"dür. Kötü gözün zararlı etkisini yine ancak göz önlemektedir. Göz motifi dokumalarda çoğunlukla üçgen, kare ya da beşgen gibi geometrik şekillerde yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: düz dokumalar, motif, inanç, göz, nazar.

ABSTRACT

Rug weaving has been a tool of passing on events of Anatolian People's daily life such as birth, death, separation, reunion, marriage and natural disasters. The weavers, who symbolize all of the events of their life, have found a way to express themselves by reflecting them on their weave. One of the beliefs, which take important places in Anatolia is the evil eye belief. Bad consequences rising from the looks of somebody full of grudge, hate, jealousy is called misfortune from evil eye. Evil eye, which is seen as the primary cause of misfortunes is thought to affect everything that is beautiful and good. Therefore as protection from the evil eye, an object called the evil eye bead has been developed, and in

¹ Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, e-mail:semaetikan@mynet.com

² Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, e-mail:handearsan@hotmail.com

weavings, symbols such as amulets, charms, hooks etc. are used in this purpose. The most important of these symbols is the “eye”. According to the belief, the easiest way to protect against the evil eye,

In other words the misfortune from the eye is the “eye”. Only the eye prevents the harmful effects of the eye. The eye motif has taken place in weaves mostly in geometric forms, such as square, triangle or pentagon.

Keywords: flat weavings, motif, faith, eye, evil eye.

1. GİRİŞ

İnanç, bir kimsenin günlük yaşamını, davranışlarını etkileyen, başkalarından öğrenme yoluyla kazanılan düşünce varlığıdır. İnanç denemeden, us kurallarına ve mantık ilkelerine uygunluğu olmadan benimsenen, genel geçerliliğini yalnızca başkalarından aktarılan olaylara, söylentilere dayalı olan bir düşünce ürünüdür. Halk inançları da halkın arasında yaşamakta olan, tamamen kitabî din içerikli olmayan ve kitabî dinin tamamen de dışında olmayan, yakın coğrafi ve tarihi çevrenin dinlerinden de az çok etkilenmiş bulunan, zaman zaman kapsamına hurafeleri de alabilen bir inanç yapılanmasıdır. Anadolu inançları da Anadolu'da yaşayan halkın yaşamıyla, tarihiyle ve kültürel özellikleri ile yakından ilgilidir (Eyüpoğlu, 2007:29; Kalafat, 2008:238).

İnanç sistemine bağlı olarak gelişen ilkel sembolizmde, sembolik ifadeler kişisellikten öte, toplumca kabul gören ortak değerleri taşımışlardır. Semboller, bir arada yaşayan insanların ortak özelliğini, inançlarını, göreneklerini temsil etmekte ve onların diğerlerinden ayrılmasını sağlamaktadır. Varoluş, yaşam, doğum, üreme vb. gibi insanlığın ortak döngüleri üzerine kurgulanan semboller, önceleri bu döngüler üzerine edinilen bilgileri mağara duvarlarında ve mitolojilerde gelecek kuşaklara taşıma görevi yüklenmişlerdi. Daha sonra dokumanın keşfedilmesi ve onu desenlendirme tekniklerinin geliştirilmesiyle, bu görevi dokumalar üstlenmiştir (Yıldırım, 2006:371).

Çok eski dönemlerden beri var olan halk inanışlarından biri de nazar inancıdır. Ağızdan ağza, nesilden nesle yerleşen, yaşanan felaketlerin, başa gelen kötü olayların açıkça sebebi olarak görülen bu inanışın en önemli sembolü de "göz" olmuştur.

Göz hislerimizle ilgili en çok kullanılan organımızdır. Zevklerimiz, ihtiraslarımız, hasisliğimiz, dostluğumuz, cimriliğimiz, güzel ve çirkin karşısındaki davranışlarımızda göz ve çevresindeki mimiklerimiz anlam ifade etmektedirler (Akpınarlı, 1996:162). Halk arasında, mavi gözlü insanlara "gö gözlü" ya da "gök gözlü (mavi gözlü)" denmekte ve özellikle gök gözlü insanların göz değme (nazar değme) yeteneğinin bulunduğu inaniştir (Deniz, 2000:184; Ölmez, 2012:503).

Başta insan olmak üzere bütün canlı yaratıklarla bunların dışında kalan maddi manevi büyük veya küçük her türlü değerlere karşı, herhangi bir kimsenin ihtiras ve hasetle tutuşmuş yırtıcı gözlerle, daha doğrusu kinle, nefret ve kıskançlıkla bakmasından doğan kötü sonuçların hepsine birden halk arasında 'nazar değmek' adı verilmektedir. Arapça "bakış" anlamına gelen nazar kelimesi, Türkçede kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç anlamını almış ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesini ifade etmiştir. Yunanlıların "matısma", Arapların "elayn"= (göz) ya da "isabet-i ayn"= (göz değmesi), İranlıların "bed nezer"= (kötü göz), Hintlilerin "sihir"dedikleri bu çarpıcı gücün Türkiye'deki adları "nazar" "göz", "göz değmesi" "göze gelme", "pis göz", "kötü göz", "kemgöz"dür (Örnek, 1977:30; Akpınarlı, 1987:2,14; Ertem, 2009:12; Artun, 2011:312).

Nazarın daha çok güzel insanlara, mal mülk sahiplerine, şöhretlilere, işinde başarılı olanlara, değerli maddelere, yeni olan gelişmelere, yeni evlenen gençlere, yeni doğan çocuklara, yeni alınan arabalara, yeni alınan eve, bağa bahçeye değdiği düşünülmektedir. Çünkü insana çekim ve istem oluşturan tüm güzel olan oluşumlar göz önündedir, kıskanılmakta ve nazara maruz kalmaktadır (Ertem, 2009:23; Gökbuket, 1979:6; Karahan, 2007:58). Halk arasında bağ ve bahçeler verimli iken herhangi bir nedenden verimsizleştğinde, insanlar ya da hayvanlar aniden hastalandığında veya araçları bozulduğunda "nazar değdi" denmektedir. Böyle durumlarda nazarı önlemek için halk arasında yaygın olan bazı yöntemlere başvurulmakta ve bu yöntemlerin başında da nazarlık kullanılması gelmektedir. Nazarlık, koruma ve korunma amaçlı objelerdir. Bu objelerin yalnızca biçimleri değil, yapıldıkları maddeler ve renkleri de önemlidir. Bu maddelerin özünde gizli bir kuvvetin varlığı olduğu düşünülmektedir. Nazarlıklar, çoğu kez sadece bir mavi boncuktur (Şahhüseyinoğlu, 2000:53; Artun, 2011:313). Bu rengin etkili ve güçlü bakışa sahip gök gözlü kişilerin gözlerinden gelen ışınları kendine doğru çekerek nazarı etkisiz hale getirdiğine inanılmaktadır (Çıblak, 2004:110).

Ufak bir şap parçası, çitlembik ağacının kabuğu, yeşil kahve danesi, kurt dişi, küçücük kaplumbağa yavrusunun veya deniz hayvanlarının kabukları gibi nesnelere, yapılıp takılması en kolay, en basit olan nazarlıklardır (Artun, 2011:313-314). Bununla birlikte muskalar bu

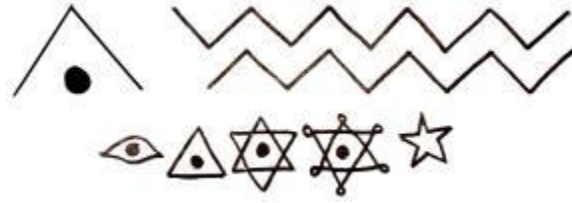
amaçla kullanılmakta, bazen bunların içerisine kötülüklerden korunmak amacıyla Kuran'dan sureler yerleştirilirken, bazen de ortalarında bulunan bir taş, gözün kendisini temsil ederek nazarlık görevi üstlenmektedir (Yılmaz, 1997:168).

2. DÜZ DOKUMALARDA YER ALAN GÖZ MOTİFLERİ

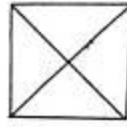
Göz motifi, "göz değmek", "nazara gelmek" şeklinde adlandırılan doğaüstü inanışları ifade etmek amacıyla, dokumalarda yaygın olarak kullanılan bir motiftir. Halk inancına göre, göz değmeye karşı korunmanın en kolay şekli "göz"dür. Yani, kötü gözün zararlı etkisini yine ancak göz önlemektedir. Bu nedenle nazara iyi gelmesi amacıyla, halı ve düz dokuma yaygıların başlangıç ve bitişte yer alan ve kilimlik denilen kısmına göz motifi dokunmaktadır. Böylece, dokumaya ve dokuyucuya göz değmesi önleneceği düşünülmektedir (Deniz, 2000:184; Ölmez, 2012:503). Aynı zamanda bu dokumalar, dokuyanın evini, mutluluğunu nazardan ve kem gözden koruduğuna inanılan ve yere serilen bir çeşit nazarlıktır.

Göz motifi dokumalarda farklı birçok şekilde yer almaktadır. Çoğunlukla kare, üçgen ya da beşgen gibi geometrik şekillerde dokunduğu gibi bazen halk arasında, bıtrak (pıtrak) diye isimlendirilen, özellikle kurak bölgelerde çok yetişen, sarmaşık türündeki bir bitkinin, dikenli meyvelerinin stilize edilmiş hali şeklinde de görülmektedir. Bazı dokumalarda da, göz motifi beş parmağı açık bir el içine gerçekçi bir şekilde yerleştirilmektedir (Deniz, 2000:184).

Geometrik şekillerden üçgen, en basite indirgenmiş stilize göz motifidir. Bununla beraber kare, eşkenar dörtgen, dikdörtgen, haç, yıldız gibi geometrik şekiller de Anadolu dokumalarında göz motifi olarak yer almaktadır. En sık rastlanan göz motifi, dörde bölünmüş eşkenar dörtgen şeklindedir. Yörelere özgü değişiklikler gösteren göz motifi dokumalarda sıklıkla koçboynuzu, eli belinde ve bereket motiflerinin etrafında ya da içinde görülmektedir (Erbek, 2002:128; Ölmez, 2012:503). Bir üçgen ve ortasında nokta, zikzak çizgiler, Mühr-ü Süleyman benzeri iç içe üçgenler yine gözü simgelemek amacıyla kullanılan motiflerdendir (Akpınarlı, 1996:162; Önder, 1998:184) (Şekil 1).

Şekil 1: Çeşitli göz motifleri (Akpınarlı, 1996:162).

Şekil 2: Karatepe kilimlerinde görülen göz motifi (Erten, 1989:216).

Şekil 2'de Karatepe kilimlerinde yer alan göz motifinin çizimi görülmektedir. Bir karenin dört eşit üçgene bölünmesi ile oluşan bu form Anadolu kilimlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Karatepe'de de dokumacılar tarafından nazara karşı kötü bakışın bu motifle dörde ya da ikiye bölünerek etkisinin azaltıldığı düşünülmektedir. Karatepe kilimlerinde nazar değmesin diye dokumanın ufak bir kısmının bozuk bırakıldığı ya da yine bu amaçla herhangi bir yerine farklı motiflerin dokunduğu da görülmektedir (Erten, 1989:215).

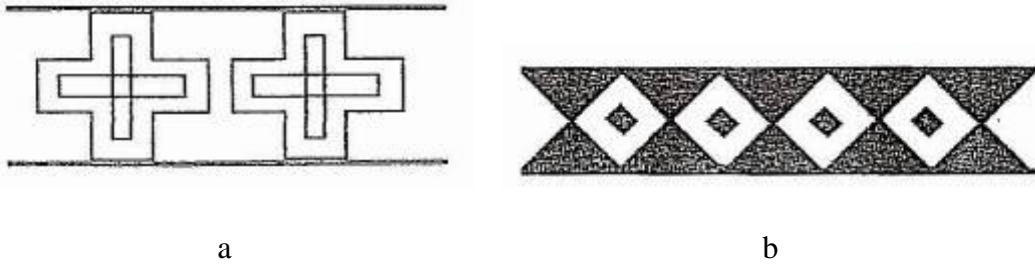

Resim 1: a. Zili dokumadan detay, b. Göz motifi (Yunddağ yöresi, İzmir- Bergama- Seklik köyü) (Deniz, 1998:211).

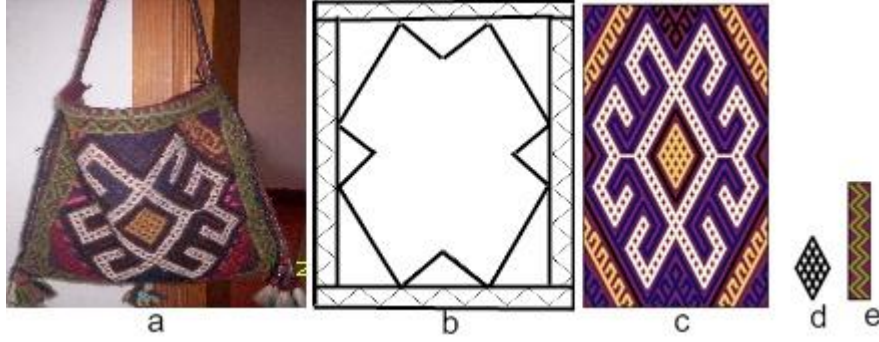
Resim 2: a. Zili dokumadan detay, b. Göz motifi (Balıkesir-İvrindi) (Deniz, 1998:212).

Resim 1 ve Resim 2’de biri Yunddağ yöresi, Bergama-Seklik köyünde diğeri Balıkesir-İvrindi yöresinde dokunmuş zili teknikli dokuma örneklerine ait ayrıntılar görülmektedir. Resim 1’de yer alan dokumanın orta zemininin tamamında göz motifleri yer almakta ve yörede bu motif “yarım börek” olarak adlandırılmaktadır. Resim 2’de verilen Balıkesir-İvrindi yöresine ait olan dokumada da aynı motif “dört börek” ismiyle bilinmektedir. Bu örnekte de göz motifleri geniş bordürlerde kullanılmaktadır (Deniz, 1998:82).

Şekil 3a, b: Denizli-Uzunpınar düz dokumalarında göz motifleri (Ölmez ve Donat, 2006:6,8).

Şekil 3a ve Şekil 3b’de yer alan örnekler Denizli-Uzunpınar düz dokumalarında kullanılan farklı göz motifleridir. Bu motifler yörede “ilmecik” (Şekil 3a) ve “baklava dilimi” (Şekil 3b) olarak adlandırılmaktadır (Ölmez ve Donat, 2006:5).

Resim 3: c. Konya-Saçıkara Yörük kilimlerinde (çanta) bereket motifinin ortasında göz motifi, d. Motifin çizimi (Ölmez, 2011:14).

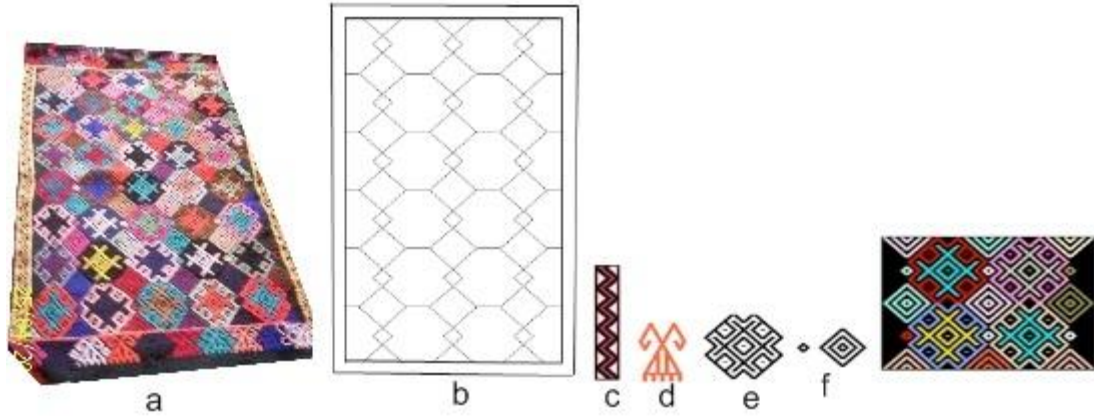
Resim 3’de Konya ili Kadınhanı ilçesi Saçıkara Yörüklerinin günümüze dek gelen düz dokumalarından cicim ve çapraz zili tekniğiyle dokunmuş bir çanta görülmektedir. Bu dokumada, çanta üzerinde bir bereket motifi (Resim 3c), onun tam ortasında da göz motifi (Resim 3d) yer almaktadır (Ölmez, 2011:6).

Resim 4: a. Suzani dokuma, b. Göz motifi (Hakkari), (Karahan, 2007:192).

Resim 4’deki Suzani dokuma, Hakkari yöresinde yolluk ve döşeme kilimi olarak cicim ve ilikli kilim tekniğiyle dokunmaktadır. Suzani dokumanın en önemli özelliği bordürlerinin

olmamasıdır. Bu dokumalarda göz motifi içerisi bölümlere ayrılmış bir eşkenar dörtgen şeklinde (Resim 4b) sıkça kullanılmaktadır (Karahana, 2007:191).

Şekil 4: f. Konya-Saçıkara Yörük kilimlerinde (seccade) göz motifinin çizimi (Ölmez, 2011:17).

Şekil 4’de Konya- Saçıkara Yörüklerinin dokuduğu cicim teknikli bir seccade görülmektedir. Bu düz dokumada göz motifi (Şekil 8f) pıtrak motifleri ile beraber yer almaktadır (Ölmez, 2011:18).

Resim 5: a. Konya-Karapınar kiliminden detay b. Göz motifi (Ertem, 2009:72).

Resim 5’de Konya Karapınar yöresi kilimlerinden bir örnek görülmektedir. Dokumada göz motifleri yaygın formu olan “artı” şeklinde yer almaktadır.

Resim 6: a. Fethiye-Seydiler kilimi, b. Göz motifi, c. Motifin çizimi (Erbek, 2002:133-no:126, Etikan, 2005:4).

Resim 6'da Muğla ili Fethiye ilçesine bağlı Seydiler köyünde dokunan bir kilim örneği görülmektedir. Dokumayı çevreleyen beyaz zeminli bordürde yer alan motif Seydiler kilimlerinde kötü gözün zararlı etkisini yok etmek amacıyla kullanılmaktadır. Malatya düz dokumalarında da benzer motif yine göz motifi olarak nazardan korunmak amacıyla yer almaktadır (Erbek, 2002:133; Etikan, 2005:6,7) .

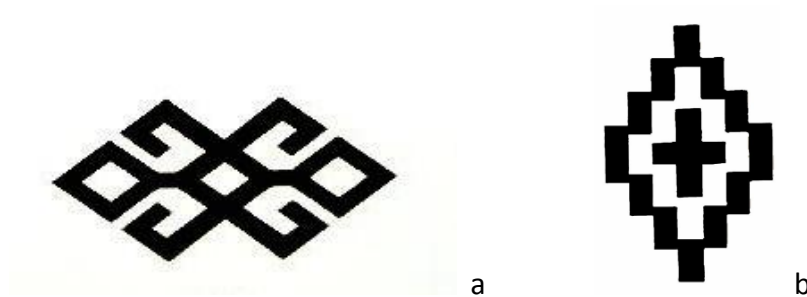
Resim 7: a. Konya kilimi, b. Göz motifi (Hull and Luczyc, 1993:103).

Resim 7'de verilen Konya yöresine ait kilim, 19. yüzyılın hem renk hem de biçim olarak en iyi örneklerinden biridir. Küçük motiflerin çeşitliliğinin dokumacıların hayal gücüne ve sanatına tanıklık ettiği söylenmektedir (Hull and Luczyc, 1993:104). Kilimin desenini oluşturan küçük motiflerden biri olan göz motifi de, bu dokumada yine "artı" şeklinde orta zeminde yer almaktadır.

Resim 8: a.Yörük kilimi, b.Göz motifi (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, Env. No. 1240) (Ölçer, 1988:79).

Resim 8'de Denizli - Fethiye bölgesindeki Yörükler tarafından dokunduğu düşünülen ve Türk ve İslâm Eserleri Müzesinde sergilenen bu ilikli kilimin orta zemini "artı" şeklinde göz motifleri ile doldurulmuştur (Ölçer, 1988:78).

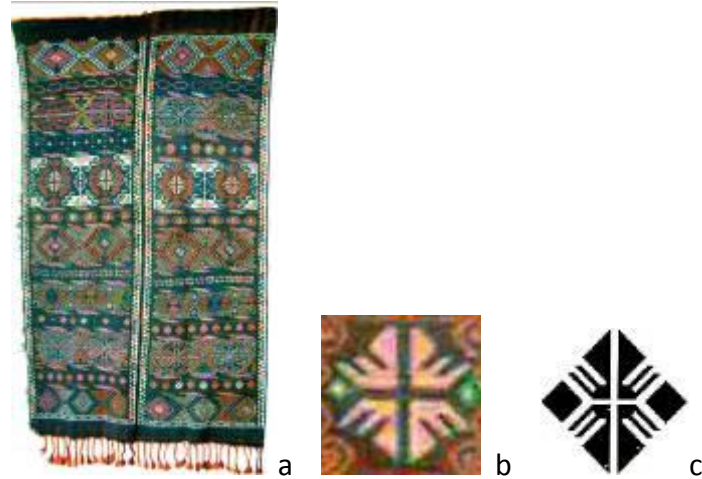
Şekil 5a, b: Yozgat kilimlerinde göz motifleri (Ergen, 2010:150).

Şekil 5'de Yozgat kilimlerinde kullanılan farklı göz motifleri yer almaktadır (Ergen, 2010:150).

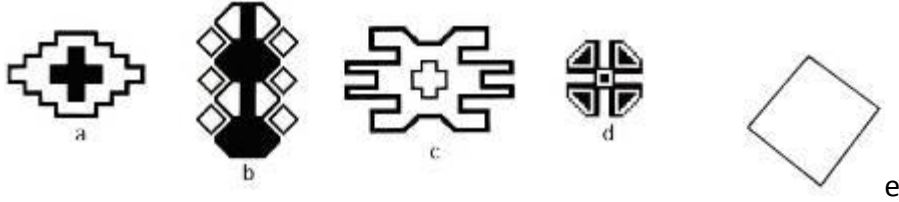
Resim 9: a. Konya yöresi kilimi, b. Göz motifi, c. Motifin çizimi (Erbek, 1995a:153).

Resim 9’da Konya kilimlerinden bir örnek görülmektedir. Bu dokumada yer alan göz motifi bir altıgenin eşit üçgenlere bölünmesi ile oluşturulmuştur.

Resim 10: a. Herki sumak dokuma, b. Göz motifi, c. Motifin çizimi (Hakkari) (Karahan ve Taş, 2006:16,17).

Resim 10'da Herki düz dokumalarında yer alan göz motifi görülmektedir. Bu dokumalar Hakkari yöresinde Herki aşireti tarafından dokunduğundan Herki kilimi diye isimlendirilmektedir (Karahan ve Taş, 2006:17; Karahan, 2007:118).

Şekil 6a,b,c,d,e: Hakkari kilimlerinde kullanılan farklı göz motifleri (Karahan, 2007:71-73; Tekin, 1997:70).

Şekil 6'da kötü bakışlardan korunmak, onları uzaklaştırmak amacıyla Hakkâri dokumalarında kullanılan diğer göz motiflerine ait çizimler görülmektedir (Karahan, 2007:58).

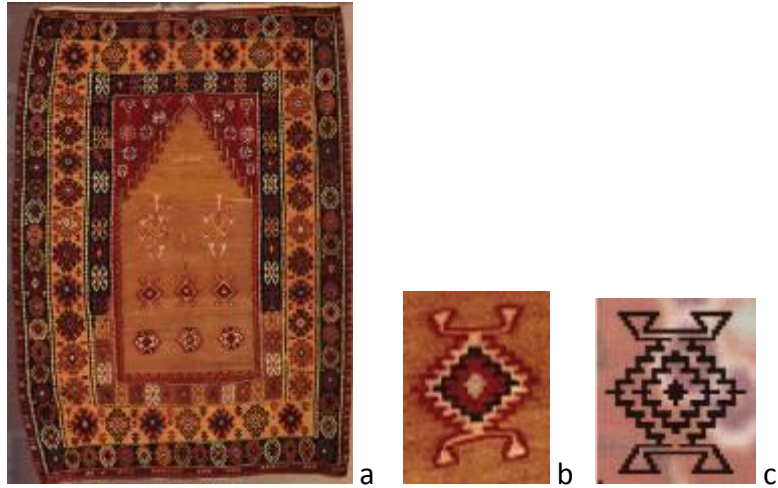
Resim 10a,b,c: Mersin düz dokumalarında yer alan farklı göz motifleri (Özbayır, 2010:36,42).

Resim 10a, Resim 10b ve Resim 10c'de Mersin düz dokumalarında yer alan farklı göz motiflerinden örnekler verilmiştir. Yörede bu motifler "gözlü pıtrak (Resim 10a), göz (Resim 10b) ve göz boncuğu (Resim 10c)" olarak adlandırılmaktadır (Özbayır, 2010:36,42).

Resim 11: a. İlikli kilim, b. Göz motifi, c. Motifin çizimi, (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, Env. No. 1488), (Erbek, 2002:132-no:91; Ölçer, 1988:173).

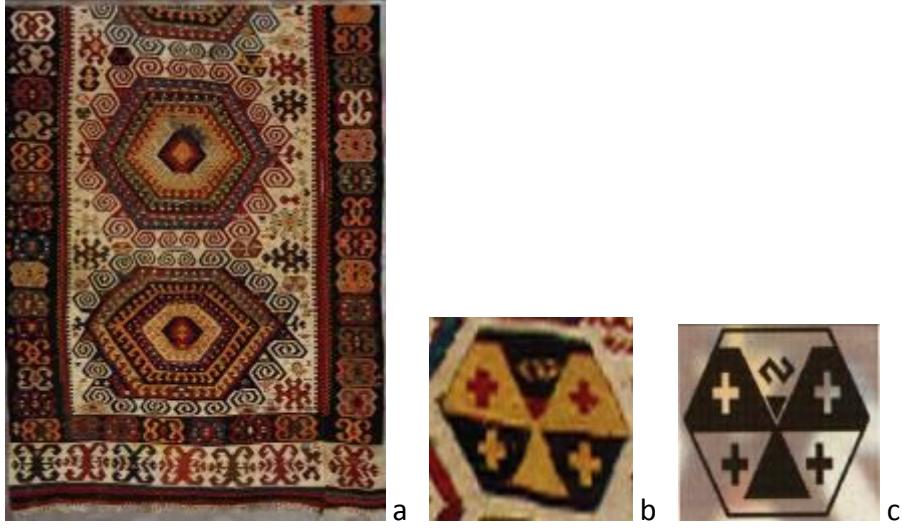
Resim 11’de Türk ve İslâm Eserleri Müzesinde sergilenen ilikli kilim görülmektedir. Bu dokumada göz motifi, orta zeminde haç motiflerinin içerisinde kaydırılmış eksenlerde yer almaktadır (Ölçer 1988:172).

Resim 12: a. Erzurum yöresine ait seccade, b. Göz motifi, c. Motifin çizimi (Erbek, 1995b:45).

R

Resim 12’de Erzurum yöresine ait seccade örneği görülmektedir. Göz motifi seccade de mihrap zemininde yer almaktadır (Erbek, 1995b:45).

Resim 13: a. Konya yöresi kilimi, b. Göz motifi, c. Motifin çizimi (Erbek, 1995b:142).

Resim 13’de Konya yöresine ait bir kilim görülmektedir. Dokumada, göz motifi, kilimin orta zemininde yer almaktadır. Motif “nazarlık” amacıyla dokumacı tarafından kilim zemininde sadece bir kez kullanılmıştır (Erbek, 1995b:142).

Resim 14: a. Malatya yöresi kilimi, b. Göz motifi, c. Motifin çizimi (Erbek, 1995b:157).

Resim 14’de Malatya yöresine ait kilim örneğinde göz motifi, kilimin orta zeminindeki eşkenar dörtgeni oluşturan bej renkli şeritlerin içerisinde sıralanmaktadır (Erbek, 1995b:157).

Resim 15: a. Sivas yöresi kilimi, b. Göz motifi, c. Motifin çizimi (Erbek, 1995b:188).

Resim 15’de Sivas yöresine ait kilim örneğinde göz motifi, kilimin turuncu zeminli ikinci bordüründe sıralanmaktadır (Erbek, 1995b:188).

3. SONUÇ

Nazar, kaynağı tarihin derinliklerine kadar uzanan bir halk inanışıdır. Bütün toplumlarda yaygın olarak görülen nazar inancı Anadolu insanının inançları arasında da yerini almıştır. Kötü niyet, kötü bakış, kıskançlık vb. gibi olumsuzlukların sebep olduğu kötü sonuçlar halk arasında “nazar değmesi” olarak adlandırılmış ve korunmak amacıyla da çeşitli semboller geliştirilmiştir. Bunların arasında en önemlisi göz’dür. Çünkü kötü gözün zararlı etkisinin yine göz ile bertaraf edileceğine inanılmaktadır. Geçmişten günümüze değin Anadolu’da söylenilemeyen sözleri, düşünceleri kadınlarımız dokumalarına aktarmışlardır. Nazardan korunmak amacıyla da “göz” çeşitli şekillerde stilize edilerek dokumalarda yerini almış, dokumacılar emek verdikleri dokumaları kötü bakışlardan ve niyetlerden korumak amacıyla göz motifini kullanmışlardır. Düz dokumalarda göz motifi çoğunlukla üçgen, beşgen vb gibi geometrik şekillerde ve sıklıkla koçboynuzu, eli belinde ve bereket motiflerinin etrafında ya da içinde görülmektedir.

KAYNAKÇA

AKPINARLI, F., (1987). **Ankara İlinde Nazar ve Nazarlıklar**, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

AKPINARLI, F., (1996). "Anadolu'da Nazar ve Nazarlıklar", **I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri**, I. Cilt. 22-23 Aralık 1994, Kültür Bakanlığı Yayınları:1799, Ankara.

ARTUN, E., (2011). **Türk Halkbilimi**, Karahan Yayınları, Adana.

ÇIBLAK, N., (2004). **Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı Ve Bunlara Bağlı Uygulamalar**, Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR).

DENİZ, B., (1998). **Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.

DENİZ, B., (2000). **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

ERBEK, G., (1995a). **Anatolian Kilims 1**, Republic of Turkey Ministry of Culture, Dösim, Dumat Ofset, Ankara.

ERBEK, G., (1995b). **Anatolian Kilims 2**, Republic of Turkey Ministry of Culture, Dösim, Dumat Ofset, Ankara.

ERBEK, M., (2002). **Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri**, Dumat Ofset LTD., Ankara.

ERGEN, B., (2010). **Yozgat Yöresi Kilim, Cicim Ve Zili Örneklerinin Renk, Motif Ve Kompozisyon Özellikleri.**, T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Ana Bilim Dalı, Dekoratif Sanatlar Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ERTEM, B. F., (2009). **Dokumalarda ve Takılarda Görülen Nazar Motifleri**, T.C. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı Geleneksel Türk El Sanatları Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ERTEN, B., (1989). **Karatepe Kilim Dokumaları**, T.C. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ETİKAN, S., (2005). "Seydiler Kilimlerinin Motifleri ve Anlattıkları", **Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı Dergisi**, İstanbul.

EYÜPOĞLU, İ. Z., (2007). **Anadolu İnançları**, Derin Yayınları:29, İstanbul.

GÖKBUKET, M., (1979). **Anadoluda Göz ve Nazar İnançları**, Türkiyemiz sayı:29, yıl-10, Apa Ofset Basımevi, İstanbul.

HULL, A. and LUCZYC-W, J., (1993). **Kilim**, Thames&Hudson Ltd., London.

KALAFAT, Y., (2008). "Halk İnançlarından El Sanatlarına", **Gazi Üniversitesi I. Ulusal El Sanatları Sempozyum Bildirileri**, 24-26 Nisan, Ankara.

KARAHAN, R. ve TAŞ, E., (2006). **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk El Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezi Kilim Katoloğu II**, Van.

KARAHAN, R., (2007). **Dünden Bugüne Hakkâri Kilimleri**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÖLÇER, N., (1988). **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Kilimler**, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul.

ÖLMEZ, Filiz, N., (2012). **Ölüm Olgusunun Türk Dokumalarına Yansıması**, Defin. Editör: Emine Gürsoy NASKALİ, Tarihçi Kitabevi.

ÖLMEZ, N. F. ve DONAT, A., (2006). **Unutulmaya Yüztutan El Sanatlarımızdan Denizli-Uzunpınar Düz Dokumaları**, VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, 27 Haziran-1 Temmuz, Gaziantep.

ÖLMEZ, N. F., (2011). **Saçıkara Yörüklerinde Yaşayan Dokumalar**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E Mayıs, Sayı: 07, Isparta.

ÖNDER, M., (1998). **Antika ve Eski Eserler Kılavuzu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No: 341, Ankara.

ÖRNEK, V. S., (1977). **Türk Halk Bilimi**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

ÖZBAYIR, N. Ş., (2010). **Mersin İli ve Merkez Köylerinde Kirkitli Düz Dokuma Geleneği**, T.C. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ŞAHHÜSEYİNOĞLU, N., (2000). **Anadolu Halk Kültüründe İnanç Motifleri**, Ayyıldız Yayınları, Ankara.

TEKİN, E., (1997). **Hakkari Kilim Dokumacılığı Üzerine Bir Araştırma**, T.C. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

YILDIRIM, L., (2006). "Geleneksel Sanattan Günümüz Tekstil Sanatına Sembolizm Olgusunun Değişimi", **Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu**, 16-17 Kasım, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Cilt: 1, İzmir.

YILMAZ, N. A., (1997). "19. yy. Ortadoğu Dokumalarında Günlük Yaşamın İkonografisi". **Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi "Anadolu Sanat" Süreli Sanat ve Kültür Dergisi**, Sayı:7, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1006, Anadolu Üniversitesi Matbaası, Eskişehir.